

LEIF CARLSSON:

Än lever leoparden

I anslutning till en nyutkommen bok av Kai Curry-Lindahl skriver redaktör Leif Carlsson om de utrotade eller de utrotningshotade djuren. Inför enkel utrotning, av sådana djur som örn och varg och andra, kan man lätt gripas av ursinne, skriver han, men möjligen går det att få sådana problem under kontroll. Värre är det med djur som fördrivs och går under därför att deras naturliga miljö förstörs. Men människans expansion måste förr eller senare få ett slut, eller också lämnar vi åt kommande generationer en miljö utarmad på levande liv.

Att svenska böcker översättes till mer exotiska språk, som engelska, är inte helt sällsynt, om också inte så vanligt som våra författare av naturliga skäl önskar. Motsatsen, att en svensk författares verk först publiceras på engelska för att sedan översättas till egna landsmäns gagn, torde vara betydligt mer sällsynt.

I äldre tid — bland biblioteksfolk än i dag — användes uttrycket *sueci extra patriam* för de svenskar som gjort litterära eller vetenskapliga insatser utanför fosterlandets gränser. Inte alltid har dessa författare accepterats som profeter hemmavid; själva det faktum att de känt stugan för trång kan möjligen en eller annan gång av stabilt folk ansetts tyda på en opassande äventyrlighet.

Hur det än må vara härmed, säkert är att det finns några stycken av våra landsmän som är mer världsberömda ute i världen än här hemma.

En bland dem är zoologen Kai Curry-Lindahl, en gång föreståndare för Skansens naturhistoriska avdelning, sedan 1970 FN:s expert i ekologi och naturvård för Afrika. Även om hans internationella uppgifter — bas: Nairobi — av naturliga skäl lägger hämsko på hans deltagande i vår egen naturvårdsdebatt, har vi fortfarande möjlighet att ta del av hans erfarenheter: vid FN:s miljökonferens i Stockholm för ett par år sedan tillhörde han UNESCO:s delegation. Hans böcker, ett femtital, har utkommit på sammanlagt sexton språk. Den senaste, under den karakteristiska titeln *Let Them Live* (i original utgiven av William Morrow & Co, New York) före-

ligger nu även på svenska, Låt dem leva (Rabén & Sjögren, ca 58:—).

Det är de utrotningshotade djuren världen över som denna gång — liksom ofta förr — är författarens ärende. Ett vemodigt ärende, förvisso.

De utrotade

Skilda meningar kan möjligen råda om människors vilja och förmåga att ställa sig en del påfrestande gudomliga bud till efterrättelse. På en punkt har lydnaden dock varit stor — när det gäller instruktionen till Adam och Eva att föröka sig och uppfylla jorden. Succén i detta avseende har redan medfört betydande direkta nackdelar för oss själva; dubbelt värre, bokstavligt talat, kommer saken som bekant att te sig vid sekelskiftet.

Till dessa omedelbara olägenheter kommer sedan den förödelse som människans expansion medfört för annat levande. Det är viktigt att hålla i minnet, att vi tycks vara unika i detta stycke. Järv och varg utrotar inte ren eller älg (samer och jägare må säga vad de vill); det är inte säl eller utter som ansvarar för vikande fisktillgång i vissa vatten, utan gifter och industriell överfiskning. Skälet är lätt att inse: ingen djurart kan fortsätta att existera om den naturresurs den själv lever på pressas ner under en viss nivå.

Rävjägare har sedan länge insett den djupa sanningen att ingen rävjakt är möjlig utan rävar. Andra grupper har visat sig mindre planeringsdugliga än dessa lantliga gentlemän. Utrotningsjakten på de stora valarna — underlaget för en hel

industri, och en väsentlig livsmedelstillgång i en svältande värld — faller i ögonen. Kanske är denna det mest flagranta exemplet på kombinationen av dårskap och kortsynt snikenhet i människans umgänge med de övriga djurarter som hon enligt Bibelns tänkvärda formel satts att råda över — förvisso något helt annat än att till ögonblickets gagn, eller mycket ofta till intet gagn alls, fördärva och utplåna andra skapande livsformer.

För drygt femtio år sedan uppskattades antalet blåvalar — jordens största däggdjur — i Södra Ishavet till 200 000; 1971 fanns det kanske ett tusen. Det är en öppen fråga om den fridlysning som genomförts sedan slutet av 1960-talet kommit i tid och genomförts tillräckligt effektivt för att förhindra en total utplåning.

Låt dem leva, som sagt. Det är en beklämmande katalog, från pol till pol och ekvatorn runt som Curry-Lindahl redovisar över arter som decimerats och trängts undan till den grad att deras fortsatta existens, till gagn och glädje i det stora biologiska sammanhang där även vi ingår, är allvarligt hotad.

Noshörningar hör alla människor till, har det sagts, men det är inte så många vi har kvar — 150 sumatranoshörningar, några tiotal av den javanesiska sorten, några hundra i Indien, ett par tusen i Afrika.

Av vår nära släkting orangutangen finns färre än femtusen kvar — varav femhundra bakom galler.

Nilkrokodilen — en av vår barndoms busar i djurvärlden — har flerstades ut-

rotats, många av dess mindre släktingar är i farozonen.

Leoparden kan inte förändra sina fläckar — även om han eljest är märkligt smidig och anpassningsbar — och hans vackra päls har blivit hans olycka. ”Lokala utrotningar har genomförts i många länder. Och det kan inte råda något tvivel om att detta . . . håller på att få högst allvarliga verkningar på den afrikanska populationen i dess helhet”. Vi får se vad verkan pälshandlarnas beslut att inte befatta sig med de fläckiga kattskinnen kan få.

Den makabra listan kunde göras mycket lång. Sverige skulle inte saknas på den — det land som låtit vargen försvinna som inhemsk art och ser örnarna gå mot en undergång, som i dagens läge ter sig endast alltför sannolik.

Varför?

Orsakerna till förödelsen är självfallet olika i olika fall. För många arter är det uppenbart att det helt enkelt är fråga om ett orimligt hårt jakttryck — valar, leoparder, krokodiler, noshörningar.

Ibland har snikenheten därvid fått verkamt understöd av vidskepelse av olika slag. Det mest kända, och mest groteska fallet är återigen noshörningen — redan för tio år sedan betalades dess horn som afrodisiacum med tusen kronor per tum.

Den som är benägen för axelryckande nedlåtenhet inför sådan galenskap kan med fördel fundera på den sort av vidskepelse — uppfattad som oförmåga eller ovilja att inse naturliga samband — som

till så stor del ligger bakom decimeringen (i ett fall utrotningen) av de stora rovdjuret i vårt land.

Som Kai Curry-Lindahl sammanfattar i en central passage:

”Vargen och renen har alltsedan urminnes tider levat tillsammans på tundran. Båda arterna var en gång i världen mycket allmänna i både Eurasien och Nordamerika och levde i ett nära samband med varandra. Vargen reglerade renpopulationerna och höll individantalet nere, och förhindrade sålunda utbetning av de lavar renen lever på och därmed också hungersnöd bland renarna. Laven, renens stapelföda, reproducerar sig mycket långsamt. Utsätts den för alltför hårt betestryck tar det flera decennier innan den har återhämtat sig igen. Näringskedjan lavar-renar-vargar är ett mycket fint exempel på samspelet i en tundramiljö, där biosamhällena är tämligen enkla.”

Inför enkel utrotning — av örn, varg, orangutang eller isbjörn — är det lätt att gripas av ursinne. Å andra sidan är den sortens problem i viss mening bland de enklare. Tvångsmedel — förbud och kontroll — kan i princip avstyra sådant ofog; kanske på längre sikt rentav förnuft och upplysning kan göra nytta.

Värre ligger det till med den utrotning, lokal eller total, som beror på att människan i sin hejdlösa numerära expansion undan för undan lägger beslag på eller eljest i enfald eller hänsynslöshet fördärvar de naturliga miljöer andra djur behöver för att leva. Fluga, råtta och gråsparv har en anpassningsförmåga jämförbar med vår egen. Vår släkting gorillan har större krav på sin omgivning och hotas, trots fridlys-

ning, av odlingens obönhörliga framträngande; hon är inte ensam i detta bryderi.

Det säger sig självt att människans expansion förr eller senare måste få ett slut. Är det verkligen omöjligt att hejda den innan den gett till resultat att mångdub-

belt fler än nu lever fattigare än nu — fattigare i fråga om dagligt bröd och fattigare i en miljö i fåvitsko utarmad på annat levande liv?

Än lever leoparden. Låt honom leva.